

Djetinjstvo iz perspektive djece i odraslih

Mioč, Marina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:582849>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**MARINA MIOČ
DIPLOMSKI RAD**

**DJETINJSTVO IZ PERSPEKTIVE
DJECE I ODRASLIH**

Zagreb, rujan 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Zagreb

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Marina Mioč

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Djetinjstvo iz perspektive djece i odraslih

MENTOR: prof. dr. sc. Anka Jurčević Lozančić

Zagreb, rujan 2019.

Zahvala

*Zahvaljujem svojoj majci, ocu i sestri na neizmjernoj potpori tijekom studiranja.
Posebno hvala mentorici prof. dr. sc. Anki Jurčević Lozančić na povjerenju i
pomoći pri pisanju ovog diplomskog rada.*

S A D R Ź A J

Sažetak.....	2
UVOD.....	3
1. Dijete i djetinjstvo - povijesni pristup	4
2. Dijete kao biće odnosa	7
3. Nastanak i razvoj moderne ideje djetinjstva	9
4. Djeca, mediji i potrošačko društvo	11
5. Utjecaj medija u ranoj dječjoj dobi.....	13
6. Djeca potrošači	14
7. Autobiografska sjećanja na djetinjstvo.....	16
8. Istraživanje djetinjstva.....	21
9. Dijete i institucije – institucijsko djetinjstvo.....	24
ZAKLJUČAK	27
LITERATURA.....	28

Sažetak: Suvremeno djetinjstvo danas je istraživački izazov za brojne autore kojima su pitanja razvoja i odgoja djeteta dio njihovih znanstvenih usmjerenja. Istraživanja i suvremeni teorijski okviri u području djetinjstva, upućuju na pristupe koji se bave proučavanjem prakse u svakodnevnim životima djeteta te se istražuju sjećanja, stavovi, odnosi i aktivnosti unutar kojih se konstruiraju rane godine života djeteta. Fokus je na istraživanjima s djecom u kojima su djeca subjekti istraživanja, odnosno socijalni akteri koji posjeduju svoje glasove, perspektive i interese. U ovom radu rekonstruira se i interpretativno analizira djetinjstvo iz perspektive djece kao i sjećanja odraslih na njihovo djetinjstvo koje stvara njihove emotivno važne doživljaje u obiteljskom, društvenom i kulturološkom okruženju.

Ključne riječi: djetinjstvo, obitelj, društvo, kultura

Childhood seen through the eyes of children and adults

Summary: Contemporary childhood presents a research challenge for many authors who made children's upbringing and development part of their scientific study. Research and contemporary theoretical framework of childhood take the approach of studying the practices that are a part child's everyday life by taking a closer look at memories, attitudes, relationships and activities that influence of child's early age development. Focus of this research are the children, who are regarded as a main subject of the research, social entities that possess their own voice, points of view and interests. This paper reconstructs and analyses childhood from the point of view of children, as well as childhood memories of adults that have generated emotionally important experience in their family, as well as in their social and cultural surroundings.

Key words: childhood, family, society, cultural surrounding

UVOD

Vrijeme globalizacije i brojnih društvenih promjena obilježja su konteksta u kojima se odvija suvremeno djetinjstvo. Suvremene spoznaje o djetu donose nove poglede na odrastanje i mijenjaju sliku djeteta. Cilj ovog rada je prikazati nove poglede na dijete, djetinjstvo i odrastanje u suvremenom društvu koje je obilježeno brojnim tehnološkim promjenama, te kako društvene znanosti unutar pojedinačnog skupa paradigmi promatraju djetinjstvo.

U prvom dijelu rada opisan je povijesni pogled na dijete i djetinjstvo, kako je dijete promatrano u humanizmu i renesansi. Istražujući djetinjstvo Aries konstatira kako je dijete u 17., stoljeću bilo ignorirano, a u 18. otkriveno. Švedska spisateljica i učiteljica Ellen Key (1902) s naslovom knjige „Stoljeće djeteta” donosi novi pogled na dijete i djetinjstvo. U drugom dijelu rada naglasak je na razvoju moderne ideje djetinjstva i njegovu nastanku. Dijete se promatra kao aktivno, kompetentno biće koji se na jedinstven način uključuje u kontekst koji ga okružuje.

Promjena okruženja u kojem se djetinjstvo odvija, suvremena zbivanja, globalizacija, razvoj tehnologije donose promjene unutar obiteljskih odnosa, te djeca odrastaju i proživljavaju svoje djetinjstvo. Djeca, mediji i potrošačko društvo prikazani su u trećem dijelu rada. Utjecaj medija u kontekstu potrošačkog društva obilježja su suvremenog života, te je funkcioniranje unutar tih kategorija bitno obilježje suvremenog djetinjstva. Instiucionalizacija djetinjstva dio je suvremenog djetinjstva, te ustanove za rani odgoj i obrazovanje dobivaju na važnosti.

Istraživanje djetinjstva te priče o djetinjstvu u četvrtom dijelu rada donese sjećanja odraslih na proživljeno djetinjstvo, kako su živjeli, gdje su odrastali te njihovo poimanje djetinjstva. U tu svrhu, korišteni metodološki postupci jesu otvoreni intervju s odraslim osobama različite životne dobi.

1. Dijete i djetinjstvo - povijesni pristup

Sve što dijete zna, to je da živi svoje djetinjstvo. Proučavanje djetinjstva, pak, pripada odraslom. Ali, što će prevladati u tom proučavanju: stajalište odraslog ili stajalište djeteta? Henri Wallon (1941) L'évolution psychologique de l'enfant, Paris: A. Colin (predavanja iz kolegija Suvremeno djetinjstvo, 2018).

U literaturi pronalazimo mnoge pristupe različitih znanstvenih disciplina koje za potrebe svoje matične struke bave se proučavanjem djeteta i djetinjstva. Postoji snažna povezanost pedagogije djetinjstva s psihologijom, sociologijom, ekonomijom i filozofijom. Interdisciplinarnost istraživanja s djecom doprinosi raznovrsnosti teorijskih, praktičnih i etičkih pitanja u radu s djecom.

Povijest djetinjstva zasigurno zauzima posebno mjesto u povijesti ljudskog društva. Povijest nam govori da je fenomen dijete star koliko i homo sapiens. Dijete je nekada i danas, predmet proučavanja od drevnih, preko helensko-rimskih, srednjovjekovnih do suvremenih civilizacija (Stevanović, 2003). Uvidom u brojnu literaturu vidljivo je da se djetinjstvo kroz povijest shvaćalo kao razdoblje u životu djece na putu do odraslosti.

Tradicionalno viđenje djece kroz povijest vidljivo je kroz dihotomiju „anđeo/vrag“. S jedne strane, dijete „anđeo“, prema Hendricku (1997) prirodno dijete (the natural child) ili Apolonsko dijete (the Apollonian child) (Jenks, 2005), rađa se kao dobro biće, utjelovljenje je ljepote te ima prirodnu dobrotu i jasnoću vizije. S druge strane, dijete „vrag“, evanđelističko dijete (the evangelical child) (Hendrick, 1997) ili dionizijsko dijete (the Dionysian child) prema (Jenks, 2005) utjelovljenje je lošeg, a na odraslima je zadaća ukloniti nepoželjno ponašanje kako bi zajednice odraslih funkcionirale. James i Prout (1997) proučavajući povijest djetinjstva navode Ariesa, koji je tvrdio kako djetinjstvo u srednjovjekovnom dobu nije postojalo. Philippe Aries, koji je u svojoj monografiji *L'enfant et la vie familiale sous l'ancien regime* („Dijete i obiteljski život u starom poretku“) iz 1960. godine, isticao djetinjstvo kao pojam društvene konstrukcije modernog doba. Spomenuti autor proučavao je slike,

nadgrobnih spomenika, namještaj i školske knjige. Proučavanjem spomenutog Aries otkriva da su djeca prije 17. stoljeća prikazivana kao mali ljudi. Smatrao je kako srednjovjekovni roditelji nisu bili privrženi svojoj djeci te kako se u vrijeme velike smrtnosti nije isplatilo materijalno i emocionalno ulaganje u svoje potomstvo.

Humanizam i renesansa nisu značajni samo prema brojnim znanstvenim otkrićima i preporodu u umjetnosti već je to razdoblje u kojem se javlja potreba za novom ideologijom u skladu s kojom je čovjek orijentiran prema samome sebi i svijetu u kojem živi. U tom pogledu pozicija djeteta, kao i svega vezanog uz njega, postaje osvjetljena u smislu odbacivanja krute srednjovjekovne discipline i naglašavanje njegovih ovozemaljskih, tjelesnih, intelektualnih i emocionalnih potreba. U povijesti djetinjstva 18. stoljeće predstavlja vrijeme ključnih primjena u idejama o djetinjstvu, ali i promjena u teoriji i praksi djetinjstva kao posljedica sekularizacije stavova o djeci. Na djetinjstvo se počelo gledati kao na fazu života, iznimno važnu, a ne kao na pripremu za nešto što treba uslijediti (Predavanja iz kolegija, Suvremeno djetinjstvo, 2018). Može se reći kako osamnaesto stoljeće označava početak preokreta u viđenju djetinjstva. Tradicionalno, djetinjstvo se vezalo isključivo uz pojam razvoja, što je podrazumijevalo nezrelost i ovisnost u socijalnim aspektima djetinjstva (Prout i James, 2005).

Aries je konstatirao da je dijete u 17. stoljeću bilo ignorirano, a u 18. otkriveno. Nadalje, u 19. stoljeću, koje neki nazivaju zlatnim razdobljem djetinjstva, odrasli su smatrali da dijete treba njegovati i zaštititi od brojnih opasnih i kompliciranih implikacija odraslosti. Prema Jurčević Lozančić (2016), u kontekstu povijesti djetinjstva, navedeno je razdoblje obilježeno suprotnostima, ali intenzivnim razvojem humanističkih znanosti, psihologije, pedagogije, prvim temeljima za kasniji razvoj dječjih prava te predstavlja najavu prve spone za promjenjeno shvaćanje djetinjstva.

Dvadeseto stoljeće, kao stoljeće djeteta, obilježeno je proučavanjem djetinjstva kao specifične životne dobi, faze na putu do odraslosti koja ima normativni status. Prevladava idelološko stajalište (slika djeteta) o djetetu kao pasivnom, ovisnom, nekompetentnom biću nad kojim postoji prirodno pravo vladanja odraslih (Babić, 2014).

Nadalje, u “stoljeću djeteta” nastaju brojne pedagoške koncepcije koje pokušavaju odgovoriti prirodi djeteta, humanizirati njegov život i optimalizirati njegov razvoj (Key, 2000). U pedagogiji postoje dvije perspektive tumačenja djeteta i djetinjstva: perspektiva odraslih i perspektiva djece, što će se razjasniti u daljnjem tekstu ovog rada.

Slika 1. i 2. Djetinjstvo nekad i danas

Izvor: [https://www.scribd.com > document > Djetinjstvo-Nekad](https://www.scribd.com/document/Djetinjstvo-Nekad)

Djetinjstvo nekada bilo je obilježeno igrom na otvorenom, smijehom i razonodom. Odrastanje danas odvija u sve više "institucija" (obitelj, vrtić, škola, klubovi...), što će se razjasniti u drugom dijelu ovoga rada.

2. Dijete kao biće odnosa

Jedan od glavnih trendova u teoriji odgoja i obrazovanja na početku 21. stoljeća je pomak od pedagogije ponašanja prema pedagogiji odnosa (*engl. pedagogy of relation*). Pedagogija odnosa ili relacijska pedagogija, kao smjer u odgojno-obrazovnoj teoriji, predstavlja veliki izazov za teoriju i praksu, naglašavaju Bilić i Bašić (2016). Ona predstavlja pedagoški paradigmu koja problemu odgoja i obrazovanja pristupa naglašavajući važnost odnosa među ljudima koji sudjeluju u odgojno-obrazovnom procesu. Iste autorice pojašnjavaju kako je pedagogija odnosa zapravo najvažniji pojam za vrlo raznovrsne teorijske orijentacije koje se dotiču problematizacije odnosa.

U vremenu globalizacije i rastuće konkurencije unutar odgojno obrazovnih ustanova, vidljiva je orijentacija na proizvodnju znanja, odnosno naglasak se stavlja na postizanje visokih rezultata, a zanemaruju se odgojni i relacijski aspekti. Prema Bilić i Bašić (2016) u praksi su sve izraženiji problemi u odnosima među sudionicima odgojno-obrazovnog procesa te se ističe potreba za povezivanjem i suradnjom. Budući ljudska bića postoje u odnosima i proizvod su odnosa, ali se i realiziraju preko odnosa, primarni je cilj obrazovanja povećati potencijale za sudjelovanje u relacijskim procesima, odnosno unaprijediti odnose u školama i vrtićima. Kako bismo što bolje razumijeli pedagogiju odnosa potrebno je naglasiti kako je proučavanje djetinjstva, djece i dječje kulture dovelo do pojačanog interesa za istraživanjem u okvirima pedagogije.

Promatrajući povijest, pedagoške slike djeteta to su: prosvjetiteljska i romantičarska slika djeteta (više o tome, Bašić, 2011). U prosvjetiteljskom shvaćanju djeteta biti dijete znači ne biti još odrastao. Odrasli imaju najvažniju ulogu u vođenju djeteta kroz odrastanje i pripremu za prenošenje društvenih vrijednosti. Prosvjetiteljska paradigma oslanja se na odraslu osobu, poučavanje i programe poučavanja. Romantičarska perspektiva djeteta promatra dijete kao aktivnog sudionika u vlastitom razvoju, koje svim svojim osjetilima istražuje svijet koji ga okružuje. Okruženje u kojem djete boravi smisleno je i estetski uređeno, te je kao takvo puno potencijala za djetetov cjelovit rast i razvoj.

Suvremene spoznaje temelje se na shvaćanju djeteta kao aktivnoga, kreativnoga i kompetentnoga bića. U tom smislu, važno je spomenuti znanstvenu studiju *“Nove paradigme ranoga odgoja”* (2011) koja polazi od suvremenih spoznaja o razvoju djeteta i važnosti odgoja i obrazovanja koje dijete dobiva u najranijem razdoblju života. Brojni su primjeri iz pedagoške prakse, potvrđeni rezultatima znanstvenih istraživanja (primjerice, Babić, 2014., i mnogi drugi) koji naglašavaju želju djece za sudjelovanjem u dijalogu s odraslima o svim važnim zbivanjima kako bi kontinuirano proširivali svoje postojeće razumijevanje svijeta. Autorice prethodno spomenute znanstvene studije, naglašavaju ulogu odnosa odraslih i djece te važnost okruženja u kojem djeca borave. Djeca i odrasli svakodnevno grade pedagoške odnose, kako u obitelji tako i u instituciji. Samim time ustanova za rani odgoj i obrazovanje postaje zajednica koja uči.

Dijete kao biće odnosa, naglašavaju spomenute autorice, ima urođenu potrebu za interakcijom s odraslima i vršnjacima, a kako bi ostvarilo kvalitetne odnose, potrebno je jačati i razvijati socijalne kompetencije. Autorica Jurčević-Lozančić (2011) u spomenutoj studiji naglašava važnost socijalnih kompetencija potrebnih djetetu, kao preduvijeta za kvalitetno funkcioniranje unutar obiteljskoga i institucijskoga okruženja.

Dijete uči samoinicijativno, aktivnost nastaje u socijalnim odnosima koje dijete uspostavlja prema sebi, prema svijetu i drugima, dijete istražuje svoje primarno i socijalno okruženje (Bašić, 2011). Dijete treba drugoga čovjeka kao uzor, predstavnika kulture i morala koji će reagirati i podržavati njegova iskustva.

3. Nastanak i razvoj moderne ideje djetinjstva

Uvidom u suvremenu literaturu vidljivo je da nakon otkrivanja djetinjstva kao socijalne konstrukcije (Aries, 1962) u društvenim znanostima pozornost je preusmjerena na iskustva djece, djetinjstva u različitim društvima i kulturama, odnosno na kulturne politike djetinjstva (James i James, 2008). U tom smislu, Honing (1999) navodi kako se studije djetinjstva (*social studies of childhood*) bave djetinjstvom kao socijalnim statusom u kontekstu generacijskih odnosa, pitanjem kako novorođeni u jednom društvu postaju djeca.

Kao što je rečeno u prethodnom tekstu ovoga rada, novi pogled na shvaćanje djetinjstva daju sliku djetinjstva koja ima svoju vrijednost u sadašnjosti te pridonosi suvremenom odnosu društva i odraslih prema djeci. U 20. stoljeću, označenom kao *stoljeće djeteta*, švedska spisateljica i učiteljica Ellen Key (2000) s naslovom knjige „Stoljeće djeteta”, najavljuje kako će navedeno stoljeće biti razdoblje u kojem će se djetetu posvećivati intenzivna pažnja. Knjiga je napisana još davne 1902. godine, dakle prije više od sto godina, a danas je više nego aktualna. Uvidom u literaturu s područja povijesti pedagogije, spomenuta knjiga smatra se pedagoškim klasikom. Ellen Key život i odrastanje djeteta promatra ne samo kroz školovanje, već i kroz obitelj, njegovu svakodnevicu i igru. Veliki doprinos modernoj ideji djetinjstva i djeteta kojeg suvremeno društvo uvažava i afirmira doprinosi UN-ova konvencija o pravima djeteta.

Razvoj moderne ideje djetinjstva obilježen je odrastanjem unutar velikih društvenih i ekonomskih promjena. Ubrzan način života, suvremena tehnologija i nedostatak vremena, mjenjaju djetinjstvo te ”status i značenje djeteta kakvog smo nekad poznavali izumire” (www.vrtic-zvoncica.hr). Nadalje, u navedenom dokumentu se naglašavaju tvrdnje o izumiranju djetinjstva, o užurbanom djetinjstvu i djeci bez djetinjstva. Navedeno okruženje odražava strah od neuspjeha i shvaćanje djeteta koje nije spremno nositi se s dinamičnim načinom života. Poznato je kako uloga medija danas i razvoj tehnologije, ubrzani način života kao obilježje suvremenog društva, ostavljaju posljedice na djetinjstvo.

Djeca sve manje borave s članovima obitelji, a sve više vremena u institucijama.

Institucije ulaze u dječju svakodnevicu, odrasli organiziraju dnevni ritam, dok djeca sve manje vremena provode u slobodnoj igri s vršnjacima, što će se razjasniti u drugom dijelu ovoga rada. U tom smislu, Bašić (2011) također naglašava kako suvremeno djetinjstvo obilježavaju zatvoreni prostori, koji nude mnoštvo specijaliziranih aktivnosti, a nestaje slobodan prostor za dječju igru. Može se reći kako je vrijeme odrastanja djeteta isplanirano u detalje, često je identično s vremenom i dnevnim ritmom odraslih. Takav pristup ne podržava slobodu koja se očituje u dječjoj inicijativi te djeca postaju pasivni korisnici često vođenih aktivnosti, iniciranih od odraslih osoba. Danas je neupitna činjenica da djeci treba pripremiti kvalitetan prostor za igru, koji poziva na slobodu, kreativno ramišljanje i razvijanje svih sposobnosti.

Uloga odraslih je praćenje, poticanje i jačanje djetetovih sposobnosti. Odrasli imaju zadaću jačati djecu i poticati njihov kvalitetan cjeloviti rast i razvoj, odgovorni su usmjeravati djecu kroz svijet promjena kako bi se uspješno snalazili.

4. Djeca, mediji i potrošačko društvo

Današnji život suvremenog djeteta obilježavaju promjene u društvu i načinu njegova funkcioniranja. Uloga medija jedna je od najznačajnijih i najbržih promjena u životu čovjeka, koja se tiče odraslih tako i djece. Današnja djeca odrastaju u svijetu ubrzanog razvoja tehnologije i dio su turbulentnih promjena koje donosi razvoj tehnologije. Medijsko djetinjstvo, naglašava Mikić, (2002) ne možemo zanemariti kao pojavu koja danas doista poprima sve veće razmjere. Suvremena svakodnevnica u svijetu nezamisliva je bez uporabe masovnih medija. Prema Zrinjki Peruško-Čulek (2011) svaki masovni ili komunikacijski medij nastaje primjenom nove i poboljšane tehnološke ideje te se razvija u novu, kako kulturnu tako i društvenu formu, odgovarajući na potrebe pojedinca.

Dok se s jedne strane, naglašava pozitivan utjecaj medija na dijete s druge strane, govori se o njegovom negativnom utjecaju. Primjerice, suvremeni njemački neuroznanstvenik i psihijatar Manfred Spitzer (2018) u knjizi: *Digitalna demencija: Kako mi i naša djeca silazimo s uma upozorava*, kako je djeci potrebno ograničiti vrijeme provedeno ispred ekrana digitalnih medija. Spomenuti autor naglašava kako elektronički mediji, primjerice pametni telefoni, računala, učestala povezanost s internetom, oslobađaju uobičajenih mentalnih napora te ljudi (pa i djeca) postaju sve ovisniji o tehnologiji. Navedeno ima za posljedice da psihičke sposobnosti stagniraju i slabe. Autor problematizira dostupnost podataka na internetskim stranicama i učestalo klikanje, koje za posljedicu donosi rastresenost, gubitak koncentracije, poremećaj pažnje i odmak od svega onoga što je bitno. Nadalje, u knjizi se naglašava opasnost vremena provedenog za računalnim igricama koje stvara ovisnost te se na taj način djeca otuđuju od svojih obitelji i vršnjaka i nisu u mogućnosti ostvariti kvalitetne odnose. Slijedom svega navedenog, opravdano je dvojbeno promišljanje o negativnom utjecaju medija na djecu i mlade. Možda je rješenje, kako navodi spomenuti autor čitanje djeci i zajedničke interakcije, pisanje rukom te iskustvena istraživanja svijeta koji djecu okružuje.

Suvremeno djetinjstvo postalo je predodređeno za različite vanjske utjecaje te Postman (prema Jurčević Lozančić, 2016) govori o komercijalizaciji i manipulaciji djetinjstva. Mediji, kompanije i brendovi čvrsto su isprepleteni i snažno prodiru u svijet djeteta i djetinjstva. Međutim, kakav će kasnije djeca imati odnos s medijima, zauzeti stav prema njima ovisi o njihovim ranim iskustvima, stoga se sve veća pozornosti pridaje osnaživanju djece i razvoju medijske pismenosti unutar obitelji i institucija ranog i preškolskog odgoja i obrazovanja.

Slika 3. Djeca, mediji i potrošačko društvo

Izvor: <http://magazinplus.eu/utjecaj-reklama-na-odgoj-i-ponasanje-mladih/>

5. Utjecaj medija u ranoj dječjoj dobi

Život u suvremenom društvu brzih promjena zahtijeva nova znanja, vještine, sposobnosti, odnosno razvoj novih kompetencija pojedinca koji stavljaju naglasak na razvoj inovativnosti, rješavanje problema, razvoj kritičkog mišljenja i informatičke pismenosti (Nacionalni okvirni kurikulum, 2014). Podučavanje djece o medijima znači, učiti ih kako kvalitetno koristiti medije i razvijati kritičko mišljenje prema medijima koje će im osvijestiti kako mediji izravno utječu na njihove živote, misli i odluke. Kao što je rečeno, medijska pismenost pomoći će pojedincu shvatiti medijske poruke umjesto pasivnog prihvaćanja.

No, unatoč navedenom, čini se da mediji iznimno utječu na dječju svakodnevnicu, te se svakodnevno susrećemo s pojmovima kao što su medijsko djetinjstvo ili TV djetinjstvo. Izdebska (2006., prema Matyjas, 2015.) ističe kako medijsko djetinjstvo obuhvaća pet aspekata: 1. dnevnu i višekratnu prisutnost medija u dječjim životima; 2. količinu vremena posvećenu upotrebi medija, koliko često djeca koriste medije, interese i hobije povezane s medijima i vrste programa koje djeca gledaju; 3. način na koji djeca koriste i primaju medije; 4. određeni odnos djeteta i medija; 5. učinci odnosa između djece i medija, uključujući iskustvo, ponašanje i emocije koje proizlaze iz medija.

Često se naglašava kako u vrtićima i školama primjena medija u odgoju i obrazovanju još uvijek nije dosegla razinu koja je potrebna kako bi djeca shvatila razliku između uporabe medija za učenje i zabavu (više o tome: Matyjas, 2015). U skladu s time, Europska unija je odredila osam kompetencija potrebnih za cjeloživotno učenje među kojima su i digitalne kompetencije. Razvoj digitalnih kompetencija odnosi se na osposobljavanje za kritičku i sigurnu upotrebu informacijsko-komunikacijske tehnologije za rad, kako u osobnom tako i u društvenom životu te komunikaciji. Njezini ključni elementi su osnovne informacijsko-komunikacijske vještine i sposobnosti poput upotrebe računala za pronalaženje, procjenu, pohranjivanje, stvaranje, prikazivanje i razmjenu informacija te razvijanje suradničkih mreža putem interneta (NOK 2014.).

6. Djeca potrošači

Život suvremenog djeteta i dječja svakodnevnica postala je dio medijske tiranije, o čemu u radu pod nazivom “Konzumerizam i pedagoške implikacije” pišu autori Miliša i Spasenovski (2017). Spomenuti autori u radu daju povijesni pregled nastanka potrošačkog društva i njegovog utjecaja na djecu. Navode kako je konzumerizam važno pedagoško pitanje, jer marketing i reklame usmjerene na djecu nisu novi fenomen. Cilj marketinške industrije je locirati djecu kao svoje trajne potrošače, u početku kroz posredništvo roditelja, a kasnije kao svoje trajne konzumente. Nadalje, kroz prikaz rezultata znanstvenih istraživanja provedenih u SAD-u, spomenuti autori navode, kako djeca ne sudjeluju izravno na tržištu rada, te tako nisu u mogućnosti doći do novca, ali njihovi roditelji jesu. Međutim, djeca izravno sudjeluju u odlukama, primjerice što će im roditelji kupiti, uglavnom poticani reklamama i proizvodima koji su usmjereni na njihove želje.

Djeca su zanimljiva skupina industrije oglašavanja od najmlađe životne dobi. Brojni su primjeri iz života (potvrđeni znanstvenim istraživanjima) da već dvogodišnjaci pronalaze načina kako uvjeriti roditelje da im kupe ono što žele, a trogodišnjaci prepoznaju brandove i proizvode na policama. Suvremeni roditelji uvjereni su da svojoj djeci moraju ispuniti sve želje, zahtjeve i interese. Agresivan marketing, virtulni svijet u kojem djeca sudjeluju često i bez kontrole odraslih, kod djece stvara ovisnost i želju za novim igračkama ili drugim preferencijama te tako djeca postaju izravni potrošači i konzumenti. Potrošačke navike stečene u djetinjstvu ostaju za cijeli život, stoga je utjecaj na djecu putem reklame, u dugoročnom smislu, profitabilan.

Brojni autori bave se pitanjem konzumerizma i komercijalizacije djetinjstva te nam kroz svoja promišljanja mogu služiti kao pokazatelji problematike djece potrošača, koja je dio Europskog društva (Buckingham, D., 2009., prema Miliša i Spasenovski 2017). Kao što je već rečeno u prethodnom tekstu ovog rada, zadatak je roditelja, odgojitelja i svih koji sudjeluju u životima djece jačati i usmjeriti djecu kako koristiti medije te razvijati kritičko mišljenje djece, kako bi mogli kvalitetno upravljati svojim željama i potrebama.

Potrebno je razvijati potrošačku pismenost, jer se samopouzdana i sigurna djeca lakše odupru reklamama koje ih pokušavaju učiniti ovisnima.

Danas su aktualne tvrdnje o izumiranju djetinjstva, užurbanom djetinjstvu i djetetu koje nije emocionalno spremno nositi se s dinamičnim i stresnim načinom života, s medijima i strahom od neuspjeha te djeci bez djetinjstva koje se veže uz tehničke, tehnološke i informatičke prednosti suvremenog društva s evidentnim posljedicama za odrastanje (predavanja iz kolegija Suvremeno djetinjstvo, 2018).

Nema sumnje kako su za biološko skraćivanje djetinjstva kriva i danas gotovo kronično prisutna stresna iskustva u djetinjstvu. Ubrzani ritam života odraslih i načine na koje se to odražava na djecu, Ferucci (2000.), smatra najvećom opasnosti za današnju djecu. Vrlo zanimljiva tumačenja poručuje nobelovac, ekonomist James Heckman, misleći na važnost obrazovanja i odgoja djece u najranijoj dobi, do pete godine. Obračajući se odraslim osobama, poručuje ukoliko žele da im se u današnjem svijetu turbo konkurencije, novih tehnologija i u doba 'društveno-investicijskog djetinjstva' dijete isplati kao ulaganje u budućnost. *'Ulovite ih rano!'* (više o tome <https://www.tportal.hr/lifestyle/clanak/zasto-vasoj-djeci-kradu-djetinjstvo-20140904/>).

Nikada u povijesti djeca nisu bili toliko zaštićena u razvijenim zemljama kao danas, ali ni s toliko obveza koje im ukidaju djetinjstvo. Jednom je netko rekao...Zašto nam se (često) naše djetinjstvo u usporedbi s današnjim generacijama *čini ljepšim, intenzivnijim*, a sjećanja upućuju na zajedništvo u igri, bolju ljudsku koherenciju i interakciju, neprijetvornost i sveopće prihvaćanje jedni drugih (...).

7. Autobiografska sjećanja na djetinjstvo

Djetinjstvo bez priča o njemu uopće ne bi bilo djetinjstvo (Marković 2012). U razjašnjenju navedenog autorica iznosi primjer kada odrasle pitamo o njihovu djetinjstvu, priče o djetinjstvu, skrivene u sjećanjima i uspomenama postaju riznice informacija, znanja i predodžbi o prošlim vremenima, običajima, načinima života. Konkretnije; “ Samo postavite pravo pitanje ili započnite priču, one izlaze na vidjelo i postaju uporabnim znanjem i predmetom istraživanja. To je nimalo lak zadatak i najiskusnijima zadaje istraživačke škrupce i komplikacije. No, u tome i jest ljepota i kompleksnost sjećanja kao predmeta istraživanja. Ono je uvijek slojevito, fluidno i krhko, a opet snažno prožeto značenjem i sadržajem vrijednim iščitavanja i zapisivanja (Marković 2012., str. 34).

Kroz koncept pričanja o životu, spomenuta autorica objašnjava koncept pričanja o djetinjstvu, promatrajući ga kao segment pričanja o životu. Pričanja o djetinjstvu označavaju složenu mrežu svakodnevnih pojavnosti i oblika pričanja o posredovanim i neposredovanim iskustvima djetinjstva, znanjima o djetinjstvu djece i odraslih te sjećanja na djetinjstvo kao životno razdoblje, odnosno pripovijesti „koje su derivirane iz autobiografskih sjećanja i autobiografskih znanja svih dobnih skupina“ (Marković 2012., str. 70).

Babić (2014) govori o reminiscenciji (sjećanju) na djetinjstvo i pri tome naglašava značaj epistemološke otvorenosti. To je postupak koji se koristi prilikom istraživanja života pojedinca u retrospektivi, za razumijevanje sadašnjosti kroz tumačenje prošlosti.

Pričanja o djetinjstvu koje iznosimo u tekstu koji slijedi tri su manje priče koje informiraju o osobnom iskustvu djetinjstva. Primjeri koji su navedeni u ovom radu izabrani su jer najjasnije prikazuju autobiografska sjećanja odraslih na djetinjstvo kao životno razdoblje. Korišteni metodološki postupci jesu otvoreni intervju s odraslim osobama različite životne dobi. Njihova svjedočenja iskazana kroz autobiografska sjećanja interpretiramo kao praksu, aktivnost, a ne formu.

Sjećanje na djetinjstvo br. 1.

Imam 41 godinu. Odrasla sam u gradu na Jadranu, ali svaki vikend i sve praznike sam provodila kod babe i dida na selu. Ja sama nemam braće i sestara, ali moj tata ima osmero braće i sestara i ljeti bi se vrlo često sva njihova djeca, uključivši i mene, natrpali u selo. Ja sam bila među najmlađima. Stariji su smišljali smione i prezanimljive igre od kojih je jedna bila hvatanje po krovovima. Naime, malo podalje od varoša bili su takozvani torovi u kojima je bila smještena stoka. Torovi su bile niske kamene nastambe, čiji krovovi su bili prekriveni drvenim gredama na koje su bile usko naslagane kamene ploče i na te nastambe smo se mi djeca bez poteškoća penjali. Zidovi istih bili su sagrađeni od velikih izbočenih kamena pa su se naše nogice imale gdje osloniti. Bilo je to prekrasno iskustvo, puno radosti, nesputanosti, slobode i druženja različitih dječjih uzrasta i sredina iz kojih smo dolazili....ali na kamenim krovovima razlika nije bilo. Roditelji su bili zauzeti poljoprivrednim radovima ili svojim odraslim druženjima ili popravcima po kući, dvorištu, strojevima koji su svoj popravak čekali do godišnjih okupljanja.

Jelo se sve što se nudilo, nije bilo dućana ni krokija, ni čokolada, ni sladoleda nego ledene vode iz gusterne koja se zahvaćala limenim sićevima i onako ledena pila iz istih, a najveća poslastica bili su pečeni kukuruzi, babini uštipci ili kruh namazan mašću i posut šećerom. Ako bi baba izvukla koji bombon iz traveše, našoj srići nije bilo kraja... A kad bi pala noć, svi bi se natrpali skupa u sobe, tu bi se podijelili, stariji sa starijima, mi mlađi sa mlađima...dugo u noć sjedili bi na prozorima čija okna su bila kamena, debljine i do metra i proizvodili su prirodni hlad...prozori su bili širom otvoreni, bez straha od lopova, buba i komaraca...gledali su se mjesec i zvijezde i izmišljale strašne priče s kojima bi se najviše preplašio baš onaj ko ih je ispričao.

Iza ponoći već bi se čula zvona ovaca, vrijedni pastiri, uključivši i našu babu, noću su ovce vodili na ispašu da bi tako izbjegli velike vrućine Dalmatinske zagore, a mi bi slušali njihovo dovikivanje i glasan smijeh... (S.K. 42. godine).

Sjećanje na djetinjstvo br. 2.

Rođena sam u Gospiću, a do 15. godine živjela u Širokoj Kuli. To je malo selo na potezu Gospić - Plitvička jezera. Živjela sam sa sestrom, tatom i mamom. Nije bilo vrtića čuvala me susjeda koja mi je bila kao baka. Jela sam ti pravu domaću hranu sad bi to zvali bio-bio hrana i masno bi je plaćali, a to je tada bila "sirotinjska" hrana. Doručak: pečeno jaje, šalica mlijeka, palenta, jogurt i kruh domaći. Jeli smo zelje i krompir u abnormalnim količinama i u svim varijantama.

Malo povrća, jer ga nisam baš volila puno, imali smo šljive i jabuke iz vrta. Igrala sam se pikula, graničara, igre skrivaca gumi gumi, igre prašinom i vodom s dodanim susjedovim jajima, pa sam dobila batine jer smo tako "pekli kolače". Igrali se loptom u zid dok ne ispadne na pod, od cvijeća sam plela vijenčice. Kartala s tatom i susjedima "Tablic", nisam imala tv samo radio. Puno sam bila vani u prirodi šetala po zimi posebno (M.J. 60 godina).

Iznošenje osobne priče, odnosno narativa djetinjstva, shvaćenih u smislu repertoara priča koje osoba iskazuje o svome djetinjstvu, uvelike uvjetuje i određuje prostor ili kontekst odnosno zajednica i obitelj. Kao što se može iščitati iz opisa sjećanja na djetinjstvo navedena u dva primjera povezana su sa odrastanjima u velikim obiteljima u manjim mjestima i obilježena su igrom i doživljajima u prirodi. Igra u prirodnom okruženju, implicirajući pustolovne uzore, podsjeća na filmske i literarne junake i scenarije prepune uzbuđenja, dok se tijekom djetinjstva današnjice u velikim gradovima ne poklapa sa sjećanjima na ovakva iskustva (Predavanja iz kolegija Suvremeno djetinjstvo, 2018).

Osobna sjećanja na djetinjstvo dviju žena iz prethodnih primjera, donose mirise djetinjstva, života na selu koji odjekuje dječjim smijehom, veselim i kreativnim igrama. U oba primjera prepoznaje se zdrav obiteljski život i prirodno okruženje. Djetinjstvo dviju žena budi uspomene na obiteljsko zajedništvo, okuse i mirise hrvatskih sela i neometanu dječju igru. Možemo iščitati kako su obiteljski odnosi ostavili duboki trag na proživljene mirise, boje i okuse djetinjstva. Nesebičnost, djeljenje, dogovaranje, poštivanje starijih i zajedništvo obilježja su seoske zajednice u kojoj su spomenute žene odrastale.

Odrastanje djeteta u malom mjestu ima svoje svoje prednosti. Međutim, neki smatraju da djeca koja odrastaju u gradu, a naročito u velikim centrima, su u prednosti u odnosu na ostalu djecu koja djetinjstvo provode na selu ili manje urbanoj sredini. To je zato što smatraju kako gradska djeca imaju veće izbore i bolje se snalaze u različitim situacijama od djece sa sela. Odgovor smo potražili u primjeru koji slijedi.

Sjećanje na djetinjstvo br. 3.

Rođena sam u Zagrebu u Petrovoj bolnici, kao drugo dijete u obitelji. Do navršene četvrte godine živjeli smo u zagrebačkom kvartu Dugave, zajednički stan djelili smo s bakom i stricem. Moji roditelji iako skromne platežne moći, mojoj sestri i meni omogućili su bezbrižno djetinjstvo. Svakoga dana kada bi moji roditelji radili, a moja sestra bila u vrtiću ja bih s bakom šetala i brala cvijeće. Igrala sam se u parku s drugom djecom. Stric me vrlo često vodio na ribolov gdje sam uživala. Vrtić nije bio opcija koju sam htjela prihvatiti, a moram priznati da sam bila prava sretnica što sam imala baku i strica koji su me mogli čuvati. Kada roditelji ne bi morali ići na posao, mama bi kuhala, a sestra i ja išle bi s tatom u kupovinu namirnica. Nakon ručka, svi zajedno bi otišli u park ili na sladoled.

Došao je i dan preseljenja u Veliku Goricu gdje smo dobili novi stan. Iako sam bila mala, sjećam se da sam to razdoblje djetinjstva jako teško podnjela. Činjenica da više nema bake i strica u blizini, nema više igre s njima, branja cvijeća i ribolova bila je za mene zastrašujuća. Teret moga "čuvanja" morala je podnjeti moja starija sestra, koja je išla u niže razrede osnovne škole. Nemoram ni spominjat koje su to svakodnevnice između nas dvije bile, ali kada se sjetim našega djetinjstva, dolaze mi najljepše uspomene. Zajedno smo ispred zgrade igrale gumi-gumi, skrivača i graničara i najteže je bilo ići doma kada se "upale svijetla" na ulici. Imale smo nove prijateljice u zgradi, njih dvije ili tri curice...ali najviše sam se igrala sa svojom sestrom. Nove prijateljice bi nekada predložile da uzmemo naše barbikice i igramo se na stepenicama u zgradi. Uzeli bi kutije za cipele, krpice, posude i napravile stanove za barbikice na stepenicama naše zgrade. Kada bi se igrali na stepenicama, onda bi mama i tata

rekli da možemo biti tamo i nakon što se svjetla na ulici upale. Roditelji su se trudili da nam bude lijepo, bilo je dana na maslacu i kruhu, tu i tamo paradajizu, ali bili smo zajedno za stolom jači od svega. (M.M. 27 godina).

Dok je u prethodna dva primjera vidljivo da ruralna područja bilježe korištenje ambijentalnosti prirode, u trećem primjeru, urbani prostori, prebukirani asfaltizacijom, mogu ponuditi jedino zatvorene prostore i dječja igrališta. Osobnu priču djevojke koja je provela djetinjstvo u velikom gradu obilježava život u stambenoj zgradi, prostor za igru ograničen je na jedan park u naselju, a igra završava u trenutku uključenja javne rasvjete. Iako je spomenuta djevojka odrastanje provela u velikom gradu, prostora i vremena za igru uvijek je bilo. Djetinjstvo u gradu, nudi mogućnosti odrastanja u instituciji što u spomenutom slučaju nije bila dodatna opcija. Roditelji su ulogu "čuvanja" mlađe sestre mogli povjeriti starijoj sestri, što je uveliko utjecalo na odnose među sestrama, što u ovoj djevojci budi najljepše uspomene na djetinjstvo. Iz perspektive ove djevojke djetinjstvo je najljepše razdoblje koje obilježava bezbrižnost, sreća igra, razdoblje rasta i razvoja

Iz navedena tri primjera moguće je zaključiti da je odrastanje samo po sebi izazov, a okruženje i čimbenici koji utječu na dijete i djetinjstvo imaju veliki značaj. Kontekst u kojem djeca žive i odrastaju predstavlja odraz ideja o kulturi djetinjstva i značajan je čimbenik u konstrukciji njihovog identiteta.

8. Istraživanje djetinjstva

Nada Babić u knjizi s naslovom: *Suvremeno djetinjstvo: teorijski pristupi, prakse i istraživanja* promišlja o svom djetinjstvu te postavlja različita pitanja koja su autoricu vodila prema istraživanju primjericice, "*Što ili tko su djeca?, Što znači biti dijete, a što odrastao?, Što je djetinjstvo?...*" (Babić, 2014., str. 7). Odgovore je tražila u "novim" studijama djetinjstva koje zagovaraju interdisciplinarni i integrativni pristup u konceptualizaciji i istraživanju djece i djetinjstva u stvarnim životnim kontekstima. U poglavlju *Metodološki pristupi u istraživanju djetinjstva: od perspektive odraslih - istraživača - k perspektivi djece i dječjoj perspektivi* autorica naglašva kako su nove konceptualizacije djetinjstva utjecale na metodologiju istraživanja djece i djetinjstva.

U tom smislu, navodi kako su s jedne strane "rezultirale porastom empirijskih istraživanja", a s druge strane "proširenjem metodologijskih diskusija o inovativnim istraživačkim metodama" (isto, str. 67.). Tako, kroz nove pristupe u metodologiji, nove se istraživačke paradigme djece i djetinjstva očituju kroz zagovaranje promjene perspektive i to iz perspektive odraslih (perspektiva "odozgo") u perspektivu djece (perspektiva "odozdo"). U navedenoj promjeni fokus je "na istraživanjima sa umjesto nad djecom, u želji za pozicioniranjem djece kao socijalnih aktera koji su subjekti, a ne objekti istraživanja (isto, str. 68).

Autorica navodi kako je u svojim istraživanjima o interakciji djece u igri i odraslih te njihovom (zajedničkom) rješavanju kognitivnog problema, često nailazila na teškoće koordiniranja radnji. Navodeći primjere i prisjećanja iz života, autorica detaljno objašnava etnografski interpretativni pristup. Zatim detaljno objašnjava razliku između perspektive djeteta i dječje perspektive. Perspektiva djeteta nastaje kada odrasli usmjere svoju pažnju na shvaćanje dječjih percepcija, iskustava i akcija u svijetu što bi značilo kako (dječju percepciju) kreiraju odrasli, a time se dijete objektivizira. Dječju perspektivu predstavljaju njihova iskustva, percepcije i shvaćanje u njihovu životu/svijetu.

Nadalje, autorica ukazuje na problem koji nastaje tijekom objašnjenja pojma "filter odraslih" koji je prisutan u dječjim perspektivama. "Filter odraslih" nastaje kada odrasli, kao dominantni (oni koji imaju moć, autoritet), utječu na ono što i kako dijete doživljava i interpretira, odnosno prilagođavanje navedenog stajalištima/gledištima odraslih. U skladu s navedenim autorica informira o dva dominantna, a suprotna/sukobljena pristupa: istraživanje iz perspektive odraslih te istraživanje iz perspektive djece. Perspektiva odraslih polazi od onoga što je odraslima važno, a u svrhu djetetova razvoja, dok je perspektiva djeteta usmjerena na dijete kao djelatno biće koje se razvija u dijalogu s okolinom. Umjesto pristupa djetinjstvu očima odraslih predlaže gledanje na svijet djetinjstva iz perspektive djeteta.

Navodeći brojne suvremene autore Babić naglašava značaj kvalitativnih istraživanja (kao i etnografska) koja polaze od životne situacija i odvijaju se u prirodnom okruženju. Etonografska istraživanja znače ulazak istraživača u dječju kulturu uspostavljanje odnosa s djecom kroz aktivnosti grupe komunikaciju i razumijevanje dječje perspektive. Nadalje, naglašava se i mozaički pristup u istraživanjima s djecom (crtajući, snimajući i fotografirajući važne segmente iz vlastitog okruženja pokazuju odraslom istraživaču što im je važno, te se snimljeni segmenti slažu u mozaik. U tom smislu, polaziti od djetetove perspektive znači fokusirati se na namjere, intencije djetetovih radnji i komunikacije, interpretirati motive i projekte u kojima je dijete angažirano istraživati živote djece, *perspektiva (e) djeteta (Child perspectives)*.

U istraživanjima s djecom uzima se dječja perspektiva, iz koje djeca kao subjekti govore o svojim životima te se djeca prihvaćaju kao aktivni sudionici koji su sposobni govoriti o svojim iskustvima is svoje perspektive. Kada bismo pokušali odgovoriti na pitanje što zapravo podrazumijeva participacija djece tada Babić informira kako je to sudjelovanje u donošenju odluka vezanih za probleme koji su od vitalnog značaja za djecu, ali i stvaranje preduvjeta za prakticiranje procesa u kojem dijete participira u odlučivanju. Zatim, mogućnost da izrazi svoje mišljenje koje će biti uzeto u obzir te da poduzima aktivnosti koje su njemu važne. Iako se naglašava važnost dječje participacije u svim odlukama koje se na njih odnose u institucionalnim kontekstima nemaju puno mogućnosti za

participaciju, naglašava spomenuta autorica.

Prema provedenim autoričnim višegodišnjim istraživanjima vidljivo je kako predškolske odgajateljice u vrtiću odlučuju o većini stvari: općenito o uvjetima u vrtiću, dnevnim rutinama, pravilima, normama i vrijednostima i događajima tijekom dana u vrtiću te djeca nemaju puno prostora za suradnju. Iz tih razloga Babić (2014) govori o asimetričnoj relaciji iz pozicije moći odrasli – dijete. Autorica posebno naglašava značaj interpretativne paradigme istraživanja koji imaju za cilj shvatiti subjektivni svijet djetetovog iskustva, a kako bi se zadržao integritet fenomena koji se istražuje potrebno je ući u kako simbolički navodi spomenuta autorica sobu i razumijevati iznutra. Dakle, određeni fenomen se ne objašnjava, već ga se pokušava razumijeti u autonomnom okruženju. Teorija ne prethodi praksi i istraživanju, već nastaje zajedno s njom.

Slika 4. Istraživanje djetinjstva

Izvor: <http://neatoday.org/2012/02/24/reggio-emilia-approach-gives-students-a-voice-in-the-curriculum-2/>

9. Dijete i institucije – institucijsko djetinjstvo

Dijete svoje djetinjstvo u suvremenom društvu, aktivno živi u svojim obiteljima, ali i unutar institucije, stoga možemo govoriti o institucionalizaciji djetinjstva. Ustanove za rani odgoj i obrazovanje djece imaju zadaću pružiti djeci kvalitetnu odgojno- obrazovnu okolinu te im omogućiti cjelovit rast i razvoj kroz odgojno- obrazovne procese. Roditelji kao glavni odgojitelji djece, brigu o djeci prepuštaju odgojiteljima unutar institucija. Podrška institucije u odgoju djece, posebno je važan dio odgoja i obrazovanja jer :

- sve više djece sve mlađeg uzrasta ulazi u institucije, djetinjstvo je sve više isplanirano
- djetinjstvo postaje sve kraće i sve sličnije strukturama u kojima odrasli provode svoj život
- roditelji i djeca provode sve više vremena razdvojeni (Predavanja iz kolegija Suvremeno djetinjstvo, 2018).

Dijete danas ima vrlo zahtijevnu životnu zadaću koja podrazumijeva uspostavljanje ravnotežu između socijalizacije i individualizacije i ostvarivanja sebe kao jedinstvene i neponovljive osobe.

Rogulj (2018) u radu s naslovom: Dijete i institucije: institucijsko djetinjstvo, daje pogled na odrastanje djeteta unutar institucije za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, kroz istraživanje koje se bavi kvalitetom provođenja vremena unutar ustanova ranog odgoja i obrazovanja. Autorica (prema Dahlberg., Moss., i Pence, 1999) djetinjstvo tumači kao društvenu kategoriju, a institucionalizacija djetinjstva predstavlja okvir za razumijevanje ranih godina njegova odgoja, razvoja i obrazovanja. Ustanova za rani odgoj i obrazovanje mjesto je zajedničkih interakcija djece i odraslih, gdje važnu ulogu ima odgojitelj djece rane i predškolske dobi. Ista autorica navodi kako novi pristupi ranom odgoju i obrazovanju, usmjeravaju i mijenjaju shvaćanje naravi odgoja i obrazovanja djece, učenja, stjecanja i razvoja znanja te iznosi pogled na odgojiteljsku profesiju.

Kada se govori o djetetu i institucijama, odnosno institucijskom djetinjstvu, svakako je važno spomenuti autoricu Arjanu Miljak i knjigu s naslovom: *Življenje djece u vrtiću* (2009), koja donosi nove pristupe u shvaćanju, istraživanju i organiziranju odgojno- obrazovnog procesa u dječjim vrtićima. Autorica naglašava važnost vrtića, kao velike brižljive obitelji, koji donosi promjenu perspektive institucije i institucijskog odgoja. Velika, brižljiva obitelj otvara se unutar svog okruženja u kojem živi međusobno poštovanje i ravnopravnost svih članova obitelji. Kroz svoja promišljanja autorica ističe promijenje koje se tiču unutarnjeg i vanjskog okruženja ustanove, naglašava suvremeni pristup razvojnoj neuroznanosti, smatra kako je odgojno obrazovna praksa ogledalo našeg razumijevanja, znanja i kulture te kako demokratizacija društva nosi sa sobom demokratizaciju u istraživanju odgoja i obrazovanja.

Danas, u doba velikog utjecaja elektroničke tehnologije na djecu, važnost aktivne igre treba još više naglasiti, posebice ako se zna da mnoga djeca vrijeme provode pasivno ispred televizora ili drugih ekrana (prema Jurčević Lozančić, 2016). Upravo bogatstvo igre najviše dolazi do izražaja u procesu igranja u kojem sudjeluju djeca različite životne dobi, jer u dječjoj supkulturi ne postoji dobna segregacija (Duran 2003., prema, Jurčević Lozančić 2016.). Važnost simboličke igre, u kojoj dijete uči kako se mašta i realnost isprepliću, autorica detaljno opisuje te naglašava kako je igra jedinstvena i neponovljiva prirodna dječja aktivnosti. Promatrajući dječju igru, autorica ističe važnost zajedništva ili kooperacije među djecom te kao se dijete razvija kroz druženja s djecom iz okruženja, koja posjeduju različite kompetencije te su različitih razvojnih razina. Pedagogija zajedništva, prihvaća dijete u njegovoj jedinstvenosti te potiče razvoj dubokih odnosa. Razvoj dubokih odnosa ogleda su zajedništvu kroz interakcije mlađe i starije djece, povjerenju u odrasle osobe koje djecu okružuju te uzajamnom uvažavanju. Upravo zbog ovih spoznaja kako dijete najprirodnije i najbolje uči u okruženju s drugom djecom i odraslima, u vrtićima bi se trebao poticati zajednički život djece različite dobi. Djeca kroz aktivnosti zajedno uče na prirodan način, svladavaju socijalne vještine, a svako dijete ima svoju ulogu i doprinosi na svoj način.

Suvremeno shvaćanje odgojitelja u pedagoškoj praksi i teoriji polazi od socio-konstruktivističke teorije kojom je promijenjena pedagoška slika o djetetu i sveukupni pristup odgojno-obrazovnom radu. Odgojitelj je nerazdvojni dio institucijskog konteksta koji (svjesno ili nesvjesno) unosi svoj stručni i osobni razvoj i djeluje u njemu na temelju vlastitih očekivanja, uvjerenja, normi, znanja i dizajniranja zajedničkog življenja djece i odraslih (Miljak, 2009). Na taj način kvalitetan institucijski kontekst predstavlja mogućnost stupanja djece u raznovrsne interakcije s drugom djecom te podržavajući pristup odgojitelja. Iz navedenog slijedi najvažniji pristup ili način rada odgojitelja, a to je djetinjstvo vidjeti iz perspektive djeteta, očekivati i vidjeti različitosti, poštovati i uvažavati kakvo određeno dijete uistinu jest, a ne kako se mi sjećamo ili zamišljamo ili očekujemo da dijete jest.

Slika 5. Soba dnevnog boravka ustanove za rani predškolski odgoj

Izvor: <https://www.gam-interijer.hr/hr/referenca/djecji-vrtic-carobna-suma-buzin>

ZAKLJUČAK

Djetinjstvo je najvažnija životna faza, temelj za kvalitetan rast i razvoj. Umjesto da o djeci razmišljamo kao o malim ljudima koji postepeno postaju odrasli, potrebno je o njima razmišljati kao o cjelovitim i posebnim ljudskim bićima. Generacijski različite pozicije djece i odraslih (prema Babić, 2014) impliciraju postojanje različitih pozicija moći i mogućeg posjedovanja kontrole odraslih nad djecom.

Brojni su primjeri iz prakse (potvrđeni znanstvenim istraživanjima) da odrasli pristupaju djeci iz vlastite perspektive. Može se reći da su djetetovi kapaciteti često podcjenjeni, jer ih odrasli sagledavaju iz pozicije odraslosti. Najvažnije je shvatiti subjektivni svijet djetetovog iskustva, a kako bi se zadržao integritet fenomena koji se istražuje potrebno je razumijevanje iznutra. Dakle, određeni fenomen se ne objašnjava, već ga se pokušava razumijeti. Na taj način, teorija ne prethodi praksi i istraživanju, već nastaje zajedno s njom. U istraživanjima koristi se kvalitativna metodologija, čije je osnovno polazište smisao ili značenje koje određene pojave imaju za dijete i istraživanje kvalitete i sadržaja njihovog neposrednog iskustva.

Suvremeni istraživački pristup polazi od životnih situacija koje se odvijaju u prirodnom okruženju i shvaćanju djece kao kompetentnih pojedinaca sa razvijenom sposobnošću autonomnog djelovanja. Djeca se prihvaćaju kao subjekti čije se perspektive uvažavaju.

Dakle, kako bi se shvatio subjektivni svijet dječjeg iskustva, važno je otkrivanje dnevnog ritma odgojne skupine, upoznavanje rutine, fizička obilježja te razumijevanje konteksta u kojem djeca borave. Shvaćanjem subjektivnog dječjeg svijeta otvara se mogućnost dječje participacije u odlučivanju, ulaska u dječju kulturu kroz aktivnosti grupe, promatrajući što djeca crtaju, govore i fotografiraju, te na taj način pokazuju odraslom istraživaču što im je važno. Djetetu se na taj način otvaraju mogućnosti da izrazi svoje mišljenje i da to mišljenje odrasli uzimaju u obzir tijekom donošenja zaključaka i/ili odlučivanja.

LITERATURA

1. Ariès, P. (1962). *Centuries of Childhood*. New York: Vintage books.
2. Babić, N., Irović, S. (2003). *Dijete i djetinjstvo u pedagojskoj teoriji i praksi*. Osijek: Visoka učiteljska škola.
3. Bašić, S. (2011). (Nova) slika djeteta u pedagogiji djetinjstva. U D. Maleš (Ur.) *Nove paradigme ranog odgoja* (str. 19-37). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.
4. Bašić, S. (2012). Kriza djetinjstva. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima* Vol. 18 No. 67, 10-12.
5. Bilić, V., Bašić, S. (2016). Odnosi u školi – prilozi za pedagogiju odnosa. Zagreb: Učiteljski fakultet
6. Buckingham, D. (2012). *Rethinking the child consumer: new practices, new paradigms*. (str. 43-69). Sao Paulo: Comunicacao midia e consumo.
7. Honig, M. S (1999). *Entwurf einer Theorie der Kindheit*. Frankfurt: Suhrkamp.
8. Hendrick, H. (1997). *Constructions and Reconstruction of British Childhood: An Interpretative Survey, 1800 to the present*. U: James, A., Prout, A. (Ur.), *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood* (str. 33-60). London: UK Falmer Press.
9. James, A., Jenks, C., Prout, A. (1998). *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press 12. James, A., Prout, A. (1997). A New Paradigm for the Sociology of Childhood? Provenance, Promise and Problems. U: James, A., Prout, A. (Ur.), *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood* (str. 7-32). London: UK Falmer Press.
10. Jurčević-Lozančić, A. (2012). Pedagogija zajedništva: oživotvorenje dijaloga u ustanovama ranog odgoja. U K. Posavec., M. Sablić, (Ur.), *Pedagogija i kultura* (str. 159-165). Zagreb: Hrvatsko pedagojsko društvo.
11. Jurčević-Lozančić, A. (2011). Socijalne kompetencije i rani odgoj. U Maleš, D. (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja*. (str. 153 – 176). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

12. Jurčević-Lozančić, A. (2016). *Socijalne kompetencije u ranome djetinjstvu*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta.
13. Key, E. (2000). *Stoljeće djeteta*. Zagreb: Educa.
14. Košir, M., Zgrabljic, N., Ranfl, R. (1999). *Život s medijima: priručnik o medijskom odgoju za roditelje, nastavnike i učitelje*. Zagreb: Doron.
15. Marković, J. (2012). *Pričanja o djetinjstvu. Život priča u svakodnevnoj komunikaciji*. Zagreb: Biblioteka Etnografija.
16. Matyjas, B. (2015). *Mass media and children. Globality in everyday life*. *Procedia - Social and Behavioral Science*, 174, 2898-2904
17. Miliša, Z. i Spasenovski, N. (2017). Konzumerizam i pedagoške implikacije. *Mostariensia*, 21 (2), 69-93.
18. Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću*. Zagreb: SM naklada.
19. Miljak, A. (1996). *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja*. Zagreb: Persona.
20. Rogulj, E. (2018). Child and Institutions: Institutional Childhood. *Croatian Journal of Education*, 20 (Sp. Ed. 1), 131-147.
21. Spitzer, M. (2018). *Digitalna demencija - Kako mi i naša djeca silazimo s uma*. Zagreb: Naklada Ljevak.
22. Stevanović, M. (2003). *Predškolska pedagogija*. Rijeka: Andromeda.

Mrežni izvori

Tportal (2014) <https://www.tportal.hr/lifestyle/clanak/zasto-vasoj-djeci-kradu-djetinjstvo-20140904/>, Pristupljeno 18. 8. 2019.

Agencija za odgoj i obrazovanje AZOO (2015).

<https://www.azoo.hr/images/strucni2015/Nacionalni-kurikulum-za-rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje.pdf> , Pristupljeno 5.8. 2018.

Hrvatski filmski savez HFS (2002).

http://www.hfs.hr/hfs/zapis_clanak_detail.asp?sif=213 , Pristupljeno 3. 8. 2019.

Slika 1. i 2. <https://www.scribd.com/document/Djetinjstvo-Nekad>, Pristupljeno 22.7.2019.

Slika 3. <http://magazinplus.eu/utjecaj-reklama-na-odgoj-i-ponasanje-mladih/> , Pristupljeno 12.8.2019.

Slika 4. <http://neatoday.org/2012/02/24/reggio-emilia-approach-gives-students-a-voice-in-the-curriculum-2/> , Pristupljeno 24.8.2019.

Slika 5. <https://www.gam-interijer.hr/hr/referenca/djecji-vrtic-carobna-suma-buzin> , Pristupljeno 30.8.2019.

Dodatni izvori

Bilješke s predavanja Sveučilište u Zagrebu Učiteljski fakultet, akademska godina 2018./2019. Dr.sc. Anka Jurčević-Lozančić, Kolegij *Suvremeno djetinjstvo*.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Marina Mioč izjavljujem da sam ovaj rad izradila samostalno uz potrebne konzultacije, savjete i uporabu navedene literature.

Potpis:
